

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

געגועים לנחל

לאורך נחל שורק (מערב) - קיבוץ פלמחים

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך" (קהלת רבה ז, יג)

שפך נחל פלמחים : [מתוך ויקיפדיה](#)

היש"מ מותאם לסדנת "מכלול נופאדם בארץ ישראל"
מאת : נסיה זרוק, סאם רקיע
עריכה : רונית בין
עריכה לשונית : אפרת חבה
עיבוד : אלי שיש

תשע"ג-2013

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
inbalba@education.gov – אגף של"ח וידה"א

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

געגועים לנחל

לאורך שפך נחל שורק - קיבוץ פלמחים

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך" (קהלת רבה ז, יג)

מכלול הפרטים בנוף קשורים זה בזה בקשרי השפעה הדדיים, ולכן הנוף נמצא בתהליך בלתי-פוסק של תנועה. האדם, בהיותו חלק מהנוף, משפיע במעשיו על הסביבה, וכתוצאה מכך גם על עצמו. חלק מההשלכות של מעשיו נראה בשטח וחלקן סמוי מהעין. במסלול היש"מ העובר במקטע האחרון, המערבי, של נחל שורק לפני בואו אל הים התיכון, נצפה בתופעות שונות של נופאדם, כגון: בנופים פתוחים, בצמחים ובבעלי חיים אופייניים לאזור ובפעילותו של האדם במרחב בהקשרים שונים. באמצעות תופעות אלו, ננסה להבין את ההשלכות של מעשי האדם על הטבע, ולברר את מידת אחריותו להשלכות אלו.

חבל ארץ: מישור החוף הדרומי, גוש דן וחוף פלשת.

משך זמן היש"מ: כ-4-5 שעות (ללא הנסיעה).

אורך מסלול ההליכה: כ-3.5 ק"מ.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 10 – גוש דן וחוף פלשת.

נקודת התחלה: חניון חורשת הצנחנים, לצד כביש פלמחים (נצ"מ 174100/649150), סימון שחור 10360, מלווה בסימון של המועצה האזורית.

נקודת סיום: רחבת בית מרים בקיבוץ פלמחים. ההגעה לנקודת הסיום מחייבת צעידה לאורך החוף דרומה עד למרגלות המצוק שעליו ממוקם בית מרים. למרגלות המצוק, יש שביל המטפס מעלה לקיבוץ, ומגיע עד ספסל ישיבה הצופה לים בשטח רחבת החתונות (על כלי הרכב להממתין ברחבת החניה שבכניסה לקיבוץ).

עונה מומלצת: סתיו ואביב. לא מומלץ לקיים את הסיור בעונת החורף בשל רוחות חזקות, המלוות בחול ובבוץ, המגיעות מאזור חוף הים.

מגבלות: רוב מסלול ההליכה חשוף לשמש. אין נקודות למילוי מים ושירותים לאורך המסלול. אין אפשרות להשתמש במים ובשירותים בקיבוץ!

דגשי בטיחות

- מי הנחל מזוהמים ואסורים בשתייה וברחצה.
- ההליכה רק בשביל המסומן.
- חל איסור מוחלט לטפס על גדר הסלעים שלאורך גדות הנחל או ללכת עליה מחשש לנפילה.
- יש לשים לב לענפי איקליפטוס שבורים בדרך. אין לטפס על עצי האיקליפטוסים או לשהות מתחתם.
- חובה להצטייד ב-3 ליטר מים לפחות לתלמיד. אין נקודות למילוי מים לאורך המסלול.
- הכניסה למערה אסורה!
- בסוף המסלול, יש עלייה תלולה, קצרה מאוד, לתוך הקיבוץ. יש להקפיד על עלייה בטור.
- חוף הים אינו חוף מוכרז, ולכן הכניסה לים אסורה!

חוזר מנכ"ל "אבטחת הבטיחות בפעילות מים", תשס"ב/6, (ב) 5.1-27

דרגת קושי: קל, ללא נגישות

אתרים בתשלום: אפשר לשלב ביקור **במוזיאון "בית מרים – הים ומלואו"**

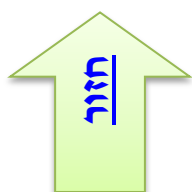
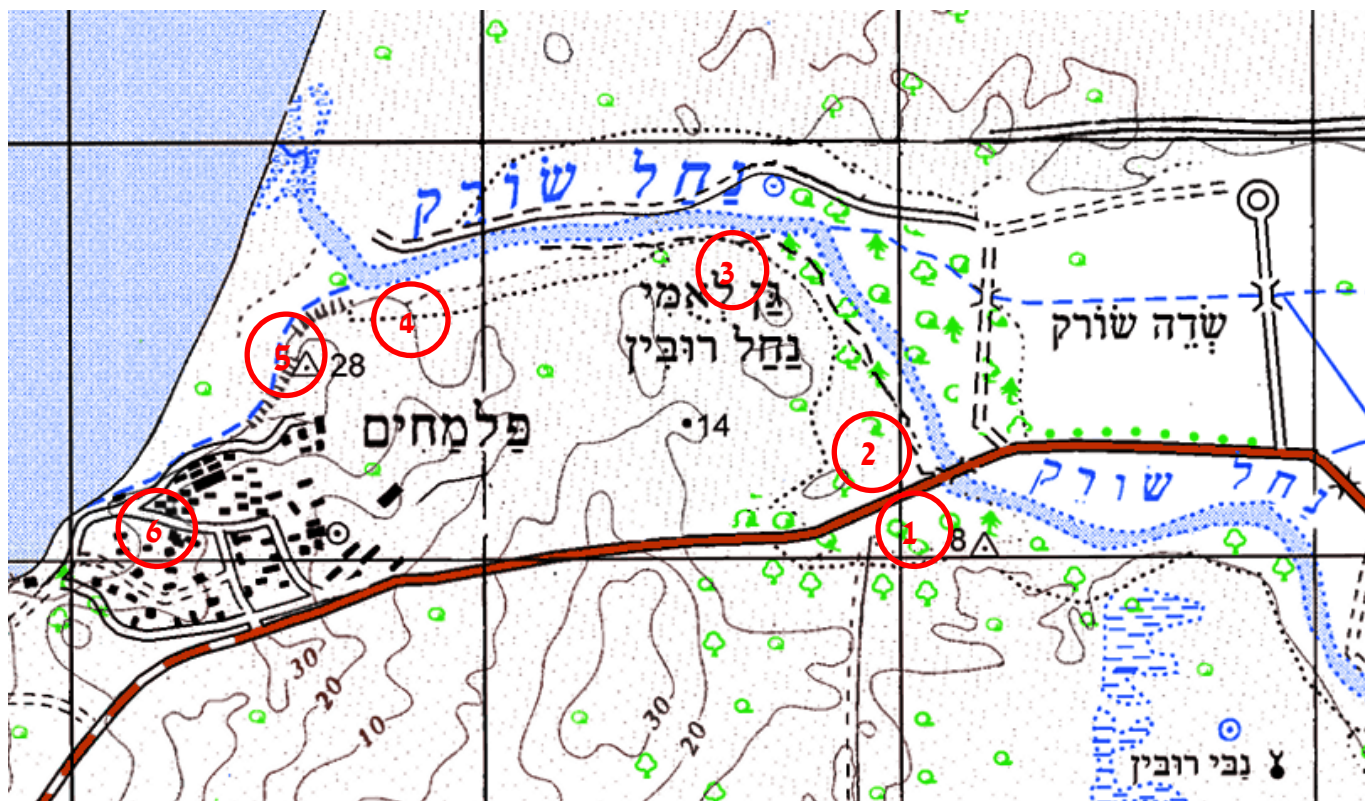
1. תיאור מסלול
2. מפת היש"מ
3. תיאור האתרים במסלול
4. מהלך הפעילות ביש"מ
5. המחששות ואמצעי עזר לניהול היש"מ :
 - שמשון ודלילה – הצגה (1)
 - אהבה בסוף הקיץ (2)
 - הנחל הנדיב (3)
 - האם הנחל נקי (4)
 - שאלות דרך (5)
 - שזירת חבלים (6)
 - מעגל השל"ח – עוצמת החבל ועוצמת הקבוצה (7)
 - מהו מעגל השל"ח ?
 - סיפורו של גרגיר החול (8)
 - רותם המדבר (9)
 - הקורמורן הגדול (10)
 - תצפית אל המרחב (11)
 - בינגו בנחל שורק (12)
 - קיבוץ פלמחים (13)
 - רכס צוק נישא על פני הים – שיר (14)
 - מעגל השל"ח – אם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך (15)
 - מהו מעגל של"ח
 - טבלת ריכוז נקודות (16)
 - סיכות קורמורן (17)
6. תנ"ך :
שופטים טז, א-ד
7. ביבליוגרפיה מומלצת
8. קישורים אינטרנטיים נוספים

תיאור מסלול

המסלול לאורך שפך [נחל שורק](#) יוצא [מחורשת הצנחנים](#) (1) (סימון כחול) לכיוון מערב, עובר תחת גשר כביש פלמחים במסלול סלול ומסודר, הנמשך לאורך כ-500 מ', עד [לסכר הסלעים](#) (2), המשמש גשר מעבר לגדה השנייה והמשפר את איכות המים הזורמים בנחל על-ידי ערבולם תוך כדי המעבר בין הסלעים. מסכר הסלעים, המסלול ממשיך [לאי הצבים](#) (3) – אי מלאכותי המאפשר [לצבי הביצות](#) להתקיים במקום. במרחק קצר משם, כ-300 מ', שלט "צמח האגבה". שם פונים שמאלה, לכיוון דיונות החול, והולכים כ-700 מ' עד [לתצפית הקורמורנים](#) (4). המסלול בחלק זה אינו מוצל, וחלקו הגדול בחולות. מתצפית הקורמורנים, ממשיכים מערבה, לכיוון הים, דרך החולות עד [לרכס הכורכר הגבוה](#) (5). ליד המערה שנחצבה בסלע, משם יורדים לחוף הים (הרכס וחוף הים צמודים זה לזה!), ופוסעים לאורך החוף עד למצוק העלייה לכיוון הקיבוץ. המסלול מסתיים ברחבת הדשא [שבקיבוץ פלמחים](#) (6), מול הים.

מפת היש"מ

מתוך [עמוד ענן](#)

תיאור האתרים במסלול

תחילתו של [נחל שורק](#) בהרי ירושלים, מדרום לרמאללה. הנחל, שאורכו כ-70 קילומטרים, חוצה את השפלה באזור בית-שמש, זורם במישור החוף ונשפך לים התיכון ליד קיבוץ פלמחים. הגן הלאומי "שפך נחל שורק" מתאפיין בנוף מגוון ובצמחייה עשירה: בגדת הנחל נטועות חורשות איקליפטוסים, ובמורד האפיק גדלה צמחיית נחלים מגוונת, הכוללת, בין היתר, קנה מצוי, פטל קדוש, חנק מחודד, שבטבט ענף ומיני ארכובית וגומא. בעלי חיים רבים חיים באזור, ובקצת מזל תוכלו לפגוש אותם: צבאים וחזירי בר חיים בקרבת נחל שורק, מגוון מכרסמים וזוחלים באזורי חולות החוף, ביניהם כוח אפור – המגיע באזור זה לגבול תפוצתו הצפונית, נחש ארבע קו מובהק ונחש חולות. באפיק עצמו, אפשר לראות את אוכלוסיית צבי הביצה ואת הקורמורנים החורפים על האיקליפטוסים. אזור זה של נחל שורק משלב בתוכו ארבעה מרכיבים: נחל מים מתוקים – הנשפך לחוף ים, חולות ים – המעניקים לו אווירה מדברית, מערת כורכר – שבקרבתה התגלו ממצאים פרהיסטוריים, וצוק – הנמצא מעל חוף הים של הקיבוץ.

חורשת הצנחנים (1): בחורשה, שנטעה קק"ל בראשית שנות החמישים של המאה הקודמת, [עצי איקליפטוס](#) מרשימים. מדרום לנחל, משתרעות דיונות חול. בדיונות אלו נערכים אימוני צניחה, ובחורשה זו, החיילים פוגשים את בני משפחותיהם.

סכר הסלעים (2): הסכר הנטוי משמש גשר מעבר לגדה השנייה, ומשפר את איכות המים הזורמים בנחל, זאת משום שהוא גורם למים העוברים דרכו להתערבל. שימו לב לגדות הנחל – תהליך ההדברה וסחף הקרקע חושפים את בתי השורשים של עצי איקליפטוס המקור – עצים אלה הובאו לארץ מאוסטרליה, בעיקר כדי לייבש בארץ שטחים בוציים.

אי הצבים (3): אי מלאכותי שנבנה במטרה לאפשר לאוכלוסיית **צבי הביצות** להתקיים במקום. צה הביצות הוא צב בעל שריון שטוח, והוא חי במקווה מים מתוקים. הצב, המבלה את רוב זמנו במים, מצליח להתקיים למרות הזיהום בנחל. נעשה ניסיון להחזיר לנחל גם את אוכלוסיית [הצב הרד](#).

תצפית הקורמורנים (4): מדי חורף בחורף, להקה בת מאות פרטים של עוף המים הקורמורן הגדול (מזן שחור) פושטת על המקום. בעקבות זאת, עצי האיקליפטוס נצבעים לבן, שמקורו בלשלת שהעופות מפרישים. הקורמורן הגדול הוא עוף בעל

צבע כללי שחור. החלק העליון של צווארו לבן, ומתחת למקורו כתם צהוב. עיקר מזונו הוא דגים, שאותם הוא שולה בצלילה למים.

רכס הכורכר והמעה (5): הכורכר נמצא לאורך הים ובקו החוף בצורת רכסים וגבעות. הסלע נוצר כתוצאה מהתאבנות חולות וצדפים. הכורכר שימש אבן בניין במקומות שונים. ברכס זה, נמצאת מערה חצובה – "מערת הגמדים". זוהי מערה ציורית, שאת שמה העניקו לה ילדי קיבוץ פלמחים. בסמוך למערה, נמצאו שרידים פרהיסטוריים. רכס הכורכר מעניק תצפית מרהיבה על שפך נחל שורק לים ועל חוף פלמחים.

קיבוץ פלמחים (6): הקיבוץ נוסד בשנת 1949 על-ידי יוצאי "חטיבת יפתח" של הפלמ"ח, חברי גרעין הצופים ד'. בשמו של הקיבוץ מצוינים מייסדי הקיבוץ והקרבה שלו לים. מהקמת הקיבוץ, מצאו חברי פלמחים את פרנסתם מקרבתם לים, וססמתם הייתה: "ים הוא גם כן לחם". בקיבוץ הוקם מוזיאון "בית מרים" לארכיאולוגיה ולאקולוגיה ימית. המוזיאון נקרא על שמה של מרים ליפשיץ – חברת קיבוץ אשר ליקטה את החרסים הראשונים שנמצאו באזור הקיבוץ.

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מיקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	חניון הצנחנים (1)	1. הוראות בטיחות, 2. הצגת נושא היש"מ	1. בהתאם לסעיף הבטיחות 2. מה מצפה לנו היום? קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול משחק פתיחה: "סומכים ובטוחים" משחק החבל 4. שמשון ודלילה- הצגה (1): חיבור לסיפור התנכי במקום ולמקור השם "שורק"	2. יוצאים בעקבות נופאדס. משימה לאורך היום: איתור תופעות במהלך היום שידגימו את הקשר בין הנוף לאדם. הצלחה במשימה משקפת: יכולת לבטוח ולסמוך בקבוצה ובפרטים בה.	פעילות מתבצעת ע"י משצ"ים: הקבוצה מסודרת במעגל כל תלמיד אחוז בשתי ידיו בחבל ונשען לאחור ההשענות לאחר מתוזמנת עם כל חברי הקבוצה ההצגה במליאת הכתה ע"י משצ"ים /חוליה "אהבה בסוף הקיץ" (2)- שיר	1 ש'	חבל תפאורה להצגה -ביגוד, כוס, בקבוק ין תירוש תנ"ך- <u>שופטים ט"ז, א-ד</u> נגן+ רמקול
2	מחניון הצנחנים לסכר הסלעים	הליכה	חלוקה ל-2 קבוצות בכל קבוצה חוליות לפי הרבדים (פיזי, ביוטי, אנושי) משימת דרך – המצאת סיסמה, שיר ותנועה לחוליה.			5 דק'	
3	סכר הסלעים (2)	רבדים בנוף וקשרי הגומלין בניהם בשמורת שפך נחל שורק	א. תצפית - חלון לנוף- וזיהוי פריטי נוף המשתייכים לרובד הפיסי, לרובד הביוטי ולרובד האנושי		בגדת הנחל ניתן לראות את ההשלכות של תהליך ההדברה וסחף הקרקע אשר חושפים את	30 ד'	מפת איי כוס פלסטיק, בד גאזה, 9

		ב.הסבר על <u>נחל שורק</u> <u>ג.הנחל הנדיב (3)</u> <u>ד.האם הנחל נקי?(4)</u> ה. סכר הסלעים דוגמה לאחד הפתרונות לנושא זיהום המים ו. <u>מה למדנו ?</u> יחסי גומלין בין הרבדים, משפיע ומושפע ואחריות האדם.	הנחל הנדיב/צווע משצים/ חוליה הגורם לזיהום וסקירה על מצב נחלי החוף <u>וכיצד משקמים נחל/תוכנית אישית לכל נחל.</u>	בתי השורשים של עצי האיקליפטוס .			
4	מסכר הסלעים לאי הצבים	הליכה	<u>שאלות דרך(5)</u> מספר 1		10 דק'		
5	<u>אי הצבים- צמח האגבה (3)</u>	כוחה של קבוצה- שיעור לחיים	א. <u>שזירת חבלים(6)</u> - <u>משימת אתגר</u> באמצעות חבל, הסבר קצר על האגבה, זיהוי אגבה לפי חוליות, התנסות בהכנת חבל מסיבי אגבה <u>מעגל שלח : עוצמת החבל ועוצמת הקבוצה (7)</u>	להשתדל לא לחתוך חלקים גדולים מעלי האגבה התייחסות לקשר שבין הרובד הפיזי הביוטי והאנושי כפי שמשתקף מהמשימה מהו חבל טוב? איך זה משליך עלינו כקבוצה?	זיהוי צמח האגבה לפי המידע המופיע בשלט שבשטח (לשלוח את התלמידים לחפש על הגבעה למעלה) בדיקת חבלים ע"י ניסוי הרמת חפץ כבד בעזרתו	30 ד'	אולר, חבל
6	מאי הצבים לתצפית הקורמורני ם	הליכה +הפגה	א. <u>שאלת דרך(5)</u> מספר 2 ב. <u>משחק דרך בדיונה הגדולה – תחרות</u> קפיצות בין 3 החוליות מי קופץ רחוק יותר	אפשרות נוספת אל תצפית הקורמורנים : להמשיך מצמח האגבה ימינה לאורך גדות הנחל בשביל המסומן עד למתחם הקורמורנים	15 ד'		

		<u>רותם המדבר</u>	צמחייה	<u>סיפורו של גרגר החול (8)</u> הסתגלותם של צמחים לבית הגידול בחולות -הדגמה באמצעות <u>רותם המדבר (9)</u> יש להדגיש את הקשר שבין הרובד הפיזי לביטוי	רותם המדבר- פעילות משצים/ חוליה תתקיים ליד שיח רותם .	ניתן להבחין בשרידי חקלאות מסורתית – חקלאות מוואסי האדם ניצל את היקוות מי התהום לצורכי גידול עצי פרי וירקות בשטחי החולות.	15 ד'	
7	תצפית <u>קורמורן (4)</u>	בעלי חיים	<u>הקורמורן הגדול –</u> מבנה, אופי, צורת חיים . בעיקר חי בקבוצות ולכן רואים כאן דוגמה נוספת לכוחה של קבוצה .	קורמורן- פעילות משצים /חוליה לאחר הפעילות בנושא החי והצומח באזור (צבים, אגבה, רותם קורמורנים) יש להעלות את השאלה : מה מאפשר את הימצאותם של הצמחים ובעלי החיים במקום זה ? (שמורת טבע, מה היה קורה לו היו מחלטים להקים באזור ישוב, מרכז תעשייה וכו ?)		תמונות קורמורן ובע"ח באזור	10 ד'	
8	מתצפית הקורמורני ם לרכס הכורכר	הליכה	<u>שאלות דרך(5)</u> מספר 3				15 ד'	
9	<u>רכס הכורכר (5)</u>	תצפית	<u>תצפית אל המרחב (11)</u> זיהוי הפרטים בשטח ע"פ המפה <u>בינגו בנחל שורק(13)</u> (תלוי בזמן)	משחק סיכום –משצים	הערה למורה : משימה 1 <u>בתצפית אל המרחב (11)</u> היא לביצוע שאר המשימות הן הצעה ובהתאם לזמן העומד לרשותכם	מפת סימון שבילים מס' 10 או קטע מצולם לכל חוליה <u>לוחות בינגו בנחל שורק(13)</u>	30 ד'	
10	מרכס הכורכר לקיבוץ פלמחים	הליכה	<u>שאלות דרך(5)</u> מספר 4 <u>קריאת שיר: רכס צוק נישא אל מול פני הים(14)</u> הליכה לאורך חוף הים עד לעליה	אפשר לעשות תמונה קבוצתית			20 ד'	

11	קיבוץ פלמחים (6)	מעגל שלי"ח	לקיבוץ. <u>מעגל שלי"ח(15)</u> - המסר : האדם הוא חלק מנוף ולכן יש לו אחריות : - "דע שאתם תחריב את מי שיתקן אחרייך! חשוב נקודות- <u>טבלת ריכוז נקודות</u> <u>(16)</u> וחלוקת <u>סיכות</u> <u>קורמורו (17)</u>	אפשרות למשימת משצים /חוליה <u>קיבוץ פלמחים</u> <u>(13)</u>	1 ש' אפשר לעשות תה לכל הכיתה . <u>סיכות</u> <u>מדבקות</u> <u>קורמורו(17)</u>
----	------------------------	------------	--	--	--

המחשבות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

שמשון ודלילה - הצגה (1)

תפאורה ואביזרים: גביע, מיץ יין אדום, שטיח קטן או בד לישיבה על הקרקע, 2 כוסות קשורות לחוט כטלפון של פעם, תפוח.

דלילה: לבושה בהידור ונועלת נעלי עקב, מאופרת, אוחזת גביע, יין תירוש ואת הספר "המלט".

שמשון: לבוש סדין לבן כטוגה, שרירי, בעל שער ארוך, נעול בסנדלים תנ"כיים.

דלילה מגיעה בהליכה מפתה, פורשת את הבד ומתיישבת מתחת לאחד העצים כשבידה גביע יין אדום.

שמשון מגיע בהליכה גברית, מאצ'ואיסטית, חולף על פני דלילה ונראה כמתלהב מאוד.

שמשון: הוי, בובה, את אמתית?! נעים להכיר... אני שמשון הגיבור! איך קוראים לגברת?

דלילה אינה מתייחסת.

שמשון: אה, משחקת אותה קשה להשגה... את מגיעה לכאן הרבה?

דלילה אינה עונה.

שמשון: (לעצמו): אולי היא לא מבינה אותי כי היא תוצרת חוץ...

פונה אליה בכמה שפות: צרפתית, אנגלית, גרמנית, יפנית, ערבית... ואז דלילה עונה.

דלילה: אמרו לך שאתה נודניק? הגעתי לכאן לתפוס קצת שמש וליהנות ממי הנחל הצוננים. לא מתופעות טבע כמוך...

שמשון: אה! פלשתית! אני טוב בפלשתית... איך קוראים לך?

דלילה: דלילה.

שמשון: מה?! אבא שלך קרה לך ככה כי נולדת ליד הבאר ואימא שלך צעקה: "הי תביא דלי", "למי?" שאל האבא, "לה", צעקה האימא, "מהר... התינוקת יוצאת..."

דלילה מוציאה את הספר "המלט" של שקספיר ומתחילה לקרוא.

שמשון: ואוו, אינטליגנטית! אני רואה שאת מתעניינת בעולם הבנייה... אני מעריך את המצאת המלט... מעין עיסה חסרת טעם שהאדם המציא לשימושיו... האמת שאני לא מבין איך כתבו על זה ספר....

דלילה : המלט ! שקספיר !!! יש לך פייסבוק?

שמשון : לא, אבל יש לי טלפון נייד (מוציא טלפון משתי כוסות הקשורות בחוט).

דלילה : בחור יצירתי, מוציא דבש מפגר של אריה, הורג בלחי של חמור... אולי אפשר להציע לך תפוח?

שמשון (בפחד): תפוח, בשום אופן! את זוכרת מה קרה לגבר האחרון שלקח מהאישה תפוח? אלוקים קילל אותו...

דלילה : טוב (מעוותת פרצוף כאילו היא מדברת עם מפגר), אפשר להציע לך יין?

שמשון : בהחלט! אני רואה שזה יין שורק...

פונים לתלמידים יחד: אתם ודאי שואלים מה משמעות המילה "שורק". הקבוצה שתנחש ראשונה את משמעות השם תקבל 5 נקודות וכוס יין.

שמשון ודלילה : שורק – סוג של גפן משובחת שהיו מכינים מענביה יין משובח. הגפן מסמלת במקרא את עם ישראל, ורבים המשלים המבוססים עליה ועל דרכי גידולה. לדוגמה: "מה הגפן הזו נמוכה מכל האילנות ושולטת בכל האילנות, כך הם ישראל: נראים כאילו שפלים בעולם הזה, אבל לעתיד לבוא הן עתידין לירש מסוף העולם ועד סופו" (ויקרא רבה לו, ב).

אהבה בסוף הקיץ (2)

מילים: מירית שם אור, לחן: צביקה פיק

זה היה בסוף הקיץ,
האוויר היה חמים,
הוא רכב על אופניים,
לה היה מבט תמים.
הם הביטו בעיניים,
וידעו זאת אהבה,
והשמש בינתיים
נעלמה בים, בים.

המשך בקישור: אהבה בסוף הקיץ

הנחל הנדיב (3)

(בהשראת "העץ הנדיב" שכתב של סילברסטיין)

פעם אחת היה נחל. שעל גדותיו עופרים ואיילות, ציפורים ונמיות והמון בעלי חיים. והנחל אהב ילד קטן. מדי יום ביומו, היה הילד הקטן מגיע לדוג ולשחות וליהנות מיופיו של הנחל. בעונות המתאימות, היה הילד אוכל מפרות הפטל ודג דגים ומבשלם על מדורות. והילד אהב את הנחל, והנחל אהב את הילד. והנחל היה מאושר...

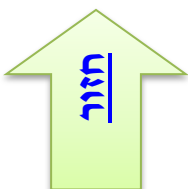
הזמן עשה את שלו, והילד גדל והיה לנער. יום אחד, הגיע הנער עצוב לנחל. אמר לו הנחל: תדוג, תשחה, תיהנה מהטבע. אבל הנער נשאר עצוב ואמר: אני צריך פרנסה. הנחל חשב והציע: אמנם, אין לי כסף בממלכתי, אבל אם תבנה טחנת קמח על גדותיי, תוכל להרוויח כסף. הנער הלך ושב עם פועלים רבים, ובנה טחנות קמח והטה את מסלול הנחל. הוא הרוויח הרבה כסף, והנחל היה מאושר...

יום אחד, חזר הנער לנחל והוא כבר מבוגר. פנה אליו הנחל ואמר: בוא תדוג, תיהנה מהשקט, מהציפורים ומיופיים של הפרחים. אבל המבוגר אמר: יש לי יותר מדי צרות, ואני זקוק למים לבני משפחתי הצמאים. הרהר הנחל לרגע ואמר: הרי אתה יכול לקחת חלק ממימי ולהשקות את בני משפחתך הצמאים. המבוגר שאב את כל המים מהנחל, ובנחל נותר זרם מועט. אבל הנחל היה מאושר...

אחרי ימים רבים, שב המבוגר, שכבר לא היה צעיר, והוא מוטרד מאוד. הנחל הבחין בכך מיד ואמר: בוא, תנוח בצלי, תיהנה משירת הציפורים ומיופי הפרחים. אבל המבוגר אמר: אין לי איך לשפוך את השפכים של היישובים השכנים אל הים. הנחל חשב לרגע ואמר: תוכל להזרים את השפכים אל הים דרכי, אני זורם אל הים! המבוגר הפנה מיד את השפכים לנחל באמצעות צינורות. והנחל היה מאושר, אבל פחות...

יום אחד, חזר המבוגר, שהיה לזקן, כשהוא נעזר במקל. אמר לו הנחל: אני מצטער ילד, אבל לא נשאר לי דבר. את כל המים שזרמו בי כבר נתתי לך, הפרחים והצמחים התייבשו ומתו, החיות שחיו לידי עזבו או מתו, ולא נותר לי דבר. והנחל כבר לא היה מאושר...

התיישב הזקן בעצבות ליד הנחל היבש והבין שהוא אשם בכל ההרס הזה.

האם הנחל נקי (4)

(מתוך: "חיים לנחלים")

ציוד לקבוצת תלמידים: 2 מכלים שקופים, בקבוק מים רגילים, גזה או בד לבן.

הוראות

1.

א. מלאו את אחד המכלים במים שהבאתם מהבית.

ב. מלאו את המכל השני במי הנחל.

ג. השוו בין שני המכלים ומלאו את הטבלה:

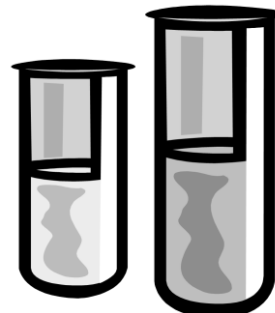
מי נחל	מי ברז	
		צבע המים
		שקיפות
		ריח

ד. מהי לדעתכם איכות המים בנחל? _____

2. שפכו מעט מי נחל דרך הבד הלבן (או הגזה). מה אתם רואים בתוך הבד?

3. האם יש פסולת על גדות הנחל ובתוך האפיק? אם כן, ציינו מאיזה סוג:

בהצלחה!

מחזירים חיים לנחלים - שיר מתוך אתר החברה להגנת הטבע

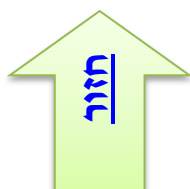
מה למדנו

הנחל מזוהם. האדם מזוהם את מי הנחל ובכך משפיע על איכות המים ופוגע גם בחי ובצומח.

הרובד האנושי השפיע על הרובד הפיזי, וזה השפיע על הרובד הביוטי.

הדגשה: בזיהום המים, השפיע האדם על הרבדים הפיזי והביוטי, אך למעשה פגע גם בעצמו: בסוף שנות ה-90, הזמין משרד הבריאות מחקר בשל תלונות רבות של אנשים שנפגעו ממחלות כגון דלקת קרום המוח. מבירור שנעשה, עלה כי אנשים אלו נהגו להתרחץ בחוף פלמחים. המסקנה מסיפור זה היא שהזיהום שנוצר בהשפעת האדם פגע בו עצמו.

עם זאת, חשוב לציין כי חיבור האזור ["לשפד"ן](#) מכון טיהור שפכי גוש דן (רואים את הצינור בכניסה לשמורה) והקמת סכר הסלעים שיפרו רבות את איכות המים בשפך נחל שורק. חשוב לציין כי איכות הסביבה משפיעה על איכות חייו של האדם גם בממד הנפשי (השפעת הטיול בשמורת טבע, בסביבה נקייה וכו' על נפש האדם).

שאלות דרך (5)

(יש לתת לחוליות במהלך ההליכה, לפני כל תחנה רלוונטית)

שאלת דרך 1

הביטו על אפיק נחל שורק. מהו כיוון זרימתו? _____

1. מערב

שאלת דרך 2

כתבו הגדרה לדיונה בשתי מילים.

2. גבעת חול

שאלת דרך 3

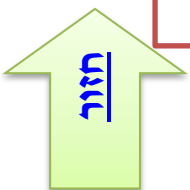
במילה אחת: איזה מוצר חשוב ניתן להפיק מחול? _____

3. זכוכית

שאלת דרך 4

מדוע אין צמחים בקרבת הים? _____

4. רסס הים, המליחות הגבוהה והרוחות העזות מונעים מהצמחייה לגדול באזור זה.

שזירת חבלים (6)

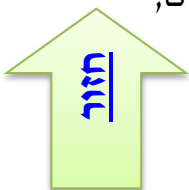
שזירת חבלים (מאתר הצופים)

חבל הסיזל המסחרי עשוי מסיבים של צמח האגבה. כל אחד יכול להכין חבל חזק למדי מסיבים שנמצאים בשטח.

1. מוצאים עלים של דקל, סיבים של אגבה, סיבי גזע של דקל, קש או עשבים באורך 40 ס"מ לפחות.
2. לוקחים כמות קטנה מהצמחים שנמצאו ואוגדים אותה. מבקשים מחבר להחזיק את האגודה באמצעה (צריך שתהיה התנגדות).
3. אווזים בכל יד קצה אחר של האגודה – מעתה נקראים קצוות אלו גדילים. מתחילים לסובב את שני הגדילים לכיוון אחד, נניח לימין. מסובבים הרבה, עד שנהיה קשה לסובב עוד.
4. מתחילים לשזור את שני הגדילים יחד לצד הנגדי (שמאל). נוצרת מן צמה חזקה משני גדילים. זהו החבל. חבל סיזל מסחרי נעשה באותה צורה, אך משלושה גדילים מסובבים.
5. כדי להאריך את החבל, לוקחים אגודה נוספת של עלים או סיבים ומניחים את אמצעה על קצה החבל. מסובבים על הציר לכיוון אחד ושוזרים לכיוון ההפוך. כך עד שהחבל מגיע לאורך הרצוי.

את למידת המיומנות הזו אפשר לסיים בתחרות חוזק החבל: כל זוג קושר את החבל שלו לדלי ומתחיל למלא את הדלי בדברים (מצרכים לארוחת הצהריים, אבנים, מים וכד'). אפשר להוסיף לתחרות פן של הימורים לגבי יכולתו של החבל להחזיק עוד קילו אורז, עוד ליטר מים וכד'.

תמונות של הפקת חבלים מצמח הושינגטוניה והאגבה מתוך : סיפורי צמחים, אבינועם דנין [צמחיית ישראל ברשת](#)

מעגל השל"ח - עוצמת החבל ועוצמת הקבוצה (7)

1. איך הרגשתם בעת ביצוע המשימה?
2. מה הייתה תרומתכם לביצוע המשימה?
3. מה עושה את החבל חזק? (עובי הצמה, כמות הסיבים באגודה, ליכוד הסיבים יחד).
4. כיצד גורמים אלו קשורים לחוזקנו כקבוצה? (איחוד, שיתוף כוחות – כמו סיבים בודדים שחוברו לחבל אחד חזק, כך כל אחד תורם מכוחו ומיכולתו להצלחת הקבוצה).

משל החבלים יכול לסיים את השיחה ויכול להיות אמצעי לקיום דיון באמצעות השאלות המופיעות לאחריו. אם מעוניינים להמשיך בדיון, אין להקריא את שתי השורות האחרונות של המשל.

משל החבלים (מחברו אינו ידוע)

שני חבלים כי ירצו להתקשר זה עם זה,

בכורח המציאות, יהיה על כל

אחד מהם לוותר על כלשהו ממידת אורכו.

אם ירצה כל אחד לשמור על מלוא מידתו,

לא ייווצר קשר

לעולם.

וראו נא: הקשר נוצר בתחום שבו נעשה הוויתור,

הוויתור הוא, אפוא, יסוד הקשר

שאלות

1. מהו סוד הקשר?
2. מהו ויתור בעיניך?
3. כיצד משפיע ויתור על הפרט ועל הקבוצה?
4. מהו הכוח בו ויתור שהוויתור מעניק? (הדגימו)

הקשר מחייב סוג של ויתור. רק כך, כל אחד מהשותפים לקשר יכול להתקיים. רעיון הקשר תובע מכל צד לוותר במשהו כדי שכולם יוכלו להתחבר לישות אחת – הקבוצה. ההצלחה תלויה בשיתוף הפעולה של כולנו.

סיפורו של גרגיר חול / נגה אשל (8)

בית ספר שדה שקמים

אם ניקח קצת חול ביד ונסתכל בגרגירים אחד אחד, נוכל לראות כי הם שקופים ושביניהם חתיכות קטנות של צדפים. בואו נבחר את אחד הגרגירים הקטנים של החול ונקשיב לסיפורו – סיפור המסע הגדול... ([המשך סיפורו של גרגיר החול](#))

תמונה מתוך: [אתר מט"ח](#) ממחישה את הסעת החולות מהדלתה של הנילוס לחופי ארץ ישראל. החיצים מראים את כיוון הסעת החול. בעקבות בניית סכר הנילוס, פחתה נדידת החולות לחופי הארץ.

רותם המדבר (9)

משימת מש"צים או חוליה

רותם המדבר

רותם המדבר הוא שיח השכיח בשטחי החולות באזור מישור החוף וצפון הנגב. בעת פריחתו בחודשי החורף, הוא מתכסה בתפרחת מרהיבה של פרחים פרפרניים קטנים ולבנים שבהם כתם סגול קטן. שורשיו של רותם המדבר מאפשרים לו לקלוט מים מעומק הקרקע. ענפי הרותם, ולא עליו (כמו במרבית הצמחים), הם המבצעים את תהליך הפוטוסינתזה – הפקת המזון. לרותם שתי מערכות של שורשים, והוא מאופיין בשורשים עמוקים – שאורכם מעל 20 מטר, והם משמשים את הצמח בימי הקיץ. השורשים העמוקים הם אחת מדרכי ההסתגלות של הצמח לחולות הנודדים ולמדבר.

שימושים

תושבי המדבר מכינים מהשורשים של הרותם גחלים, הבדווים משתמשים ברותם כתרופה לכאבי שיניים, לפצעים ולמחלות ילדים.

סיפורים הקשורים לרותם

1. אחת התכונות החשובות של הרותם היא היכולת לשמור על האש, וסיפורים רבים סופרו על כוחו זה:

מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בחג הסוכות, ובא ומצאן בוערות בפסח.

מסופר על קבוצת אנשים שהלכה במדבר וערכה סעודה. סידרו אש וצלו בשר. כשחזרה הקבוצה כעבור שנה לאותו המקום, עדיין ראו את אותן הגחלים כשהן לוחשות. תמה על כך אחד האנשים ושאל את החכם בקבוצה, וזה ענה לו: הגחלים, ודאי של רתמים היו. שכל הגחלים – כבו מבחוץ, כבו מבפנים. ואלה – אע"פ שכבו מבחוץ, עדיין הן בוערות מבפנים.

בדומה לכך, מסופר על שני אנשים שישבו תחת רותם אחד, וליקטו עצים מן הרותם, העלו אש ובישלו ואכלו. לאחר שנה, באו שוב לאותו מקום ומצאו אפר במקום שהדליקו. אמרו: הרי עברו שנים-עשר חודש מאז שעברנו ואכלנו במקום זה. מששו באפר ודרכו עליו ונכו רגליהם מן הגחלים שמתחת האפר.

ומנין לרותם כוח זה של שמירה על האש? על כך יש אגדות רבות, אחת מהן מייחסת כוח זה למתנתו של אליהו הנביא: כוחו של אליהו היה באש. במאבקו עם נביאי הבעל, הוריד אש מן השמים ([מלכים א, יח](#)), ולבסוף עלה בעצמו חי השמימה ברכב אש ובסוסי אש. וכשעלה ברכב אש ובסוסי אש, ראו כולם בעליל שהאש הייתה בתוכו, בנשמתו ובכל רמ"ח איבריו. הוא היה כל כולו אש, וקנאתו הייתה קנאת אש ([מלכים ב, ב, ב](#)). כשנמאסו על אליהו חיי העיר וכשברח מחמת אחאב ואיזבל למדבר, סער כולו וישאל את נפשו למות. ובסערת הנפש, התלקחה האש שבתוכו, והוא היה כל כולו אש.

ואז בחר לו כמשענת את הרותם וישב תחת רותם אחד, וכשירד הליל שוב שכב ויישן תחת רותם אחד ([מלכים א, יט, ה](#)) וישאל את נפשו למות. ואז, בסערת נפש זו, העביר את האש הגדולה שבתוכו לתוך הרותם. מאז הפך הרותם לשומר על האש

2. רכילות – הרותם מוזכר כדוגמה להשפעת הרכילות על האדם. רכילויות נאמרות בקבוצה פעמים רבות. כאשר אדם מגלה שדיברו עליו, הוא אולי סולח כלפי חוץ, אבל בתוך תוכו הוא עדיין פגוע ובווער כגחלי הרותם.

ה ק ו ר מ ו ר ן ה ג ד ו ל (10)

משימת מש"צים או חוליה

ציפור הקורמורן, המוכרת באזורינו בשם "הקורמורן הגדול", קיימת בטבע למעלה מ-70 מיליון שנה! הקורמורנים מגיעים אלינו מערבות אוקראינה, שבצפון הים השחור, בטרם מתחיל הקור המקפיא, על מנת לעבור את החורף בשלום כאן בישראל. לארץ מגיעים מדי חורף בחורף יותר מ-20,000 קורמורנים.

הקורמורן הוא עוף מים והוא ניזון בעיקר מדגים, שאותם הוא צד לאחר שהוא צולל אל תוך המים ורודף אחריהם שם. משקלו של הקורמורן הוא כ-2 ק"ג והוא צורך כ-300 גר' דגים ביום.

הקורמורן הגדול נחשב כצייד "מקצועי" – הוא ניחן ביכולות תפקוד מצוינות מתחת למים: מהירות תנועה גבוהה (6 קמ"ש), כושר תמרון מעולה וראייה חדה.

הוא מסוגל לצלול לעומק של כ-30 מטר ולשהות בעומק זה כשתי דקות! הקורמורן, כעופות מים נוספים, מנצל את היכולות הללו ואוכל כמויות גדולות של דגים, דבר שגורם, לפעמים, נזקים כבדים לחקלאים.

רשות הטבע והגנים וגופים נוספים משקיעים מאמצים גדולים בצמצום הנזקים הללו ובמציאת פתרונות שיאפשרו קיום לקורמורנים בלי שייווצר נזק לחקלאים. הקורמורן גומא מדי יום ביומו מרחקים של עשרים ק"מ ויותר – מאתרי הלינה אל מקווי המים, שבהם הוא משחר לטרף, וחזרה. בזכות יכולותיו אלו, אפשר להגדיר אותו כ"צוללת מעופפת".

הקורמורן הגדול הוא עוף חברתי, היוצא לחפש לו מזון בלהקות גדולות שבהן אלפי קורמורנים. להקות אלו מתכנסות מדי ערב בערב ללינה משותפת.

הקורמורן הגדול הוא בעל יכולת למידה גבוהה ונקשר בקלות לאדם. במזרח הרחוק משתמשים בקורמורנים מאולפים לדיג מסחרי מזה שנים רבות. הקורמורנים הבוגרים מכוסים נוצות שחורות, בעוד אצל הצעירים הנוצות חומות והבטן בהירה.

במסלול שלנו בנחל שורק נעבור בתחנה הנקראת "תצפית הקורמורנים". ממקום זה - הממוקם על ראש הדיונה – נראים היטב גדתו הצפונית של נחל שורק ועצי האיקליפטוס הצומחים בה. בעצים הללו, לנה מדי חורף בחורף להקה בת אלפי פריטים של קורמורן הגדול.

צפייה במושבתם של הקורמורנים מגלה מחזה מרהיב מאין כמוהו – תופעת טבע נדירה וייחודית. אפשר לצפות בהם בשעות הבוקר, בין השעות 08:00 - 09:00, כאשר הקורמורנים ממריאים, להקה אחר להקה, בתבנית של ראש חץ, כדי למצוא מזון.

מומלץ עוד יותר לצפות בהם בעת שיבתם אל מושבת הלינה שלהם, בשעות הערביות, כשעתיים לפני החשכה.

כדאי לשהות במקום ולהקשיב להמולה הרבה והתוססת: השיחות שלהקה אחת מנהלת עם רעותה, המידע השוטף שהם מעבירים ביניהם על האירועים, על החוויות ועל ההרפתקאות שעברו באותו יום, הדיווחים על מזון חדש וטרי ועל המקום שבו אפשר להשיג אותו, הרכילויות הגדולות והקטנות, ואפילו הסודות הרומנטיים שבינו לבינה.

ולאחר השיחה הערנית והקולנית, הם נרדמים להם אחד אחד, ממש כמו ילדים, ושתיקה גדולה וקסומה אופפת את המקום כולו, ולילה טוב עוטף את אלפי הקורמורנים הנמים בשלווה וברוגע במושבת הלינה שלהם.

הידעת? בארצות המזרח משתמשים בקורמורנים לדייג. שיטת דייג עתיקה זו מבוססת על העובדה שהקורמורן דג דגים לצרכיו. הדייגים מניחים טבעת על גרונו של העוף, וכאשר הקורמורן תופס דג – הוא אינו יכול לבלוע אותו, והדג עובר לספינת הדייגים.

תצפית אל המרחב (11)

דף תצפית לתלמיד

הערה למורה: משימה 1 היא לביצוע. שאר המשימות הן הצעה, אפשר לבצען בהתאם לזמן העומד לרשותכם.

משימה מס' 1 – תצפית על הנוף

התבוננו במפה ובדף וזהו במרחב את הפריטים המצוינים במפה (זכרו: תחילה יש למצוא את הצפון במפה, ולהעמידה בהתאם לשטח):

- (1) ים תיכון
- (2) בת-ים
- (3) ראשון-לציון
- (4) נחל שורק
- (5) רחובות
- (6) מפעל בטון
- (7) קיבוץ פלמחים

משימה מס' 2 – שמירת הטבע לתועלת האדם?

צפו בנוף הקרוב הנשקף לעיניכם.

1. רשמו לפחות שלושה שימושים שעושה האדם בטבע שלפניכם.
2. האם שימוש של האדם מזיק לטבע או לתועלת מועיל לו? נמקו.

משימה מס' 3 – תצפית אל הסביבה הטבעית

צפו בנוף הנשקף לעיניכם.

א. צמחייה: למדנו על בית הגידול של הצמחים שבאזור.
כיצד מתמודדים הצמחים עם שינויים שנוצרו בבית הגידול? הדגימו.

ב. מה אנו לומדים מתופעה זו?

ג. בע"ח: בעלי חיים הקיימים באזור מתמודדים עם קשיים שונים, פרטו את הקשיים שהם נאלצים להתמודד ואת דרכי ההתמודדות.

ד.מה אנחנו יכולים ללמוד מהתמודדות זו ?

משימה מס' 4 – דילמה: שימור מול פיתוח

במהלך היש"מ, למדנו על דרכי הסתגלות שונות של החי ושל הצומח לתנאים באזור, ומנגד ראינו מקרוב את פיתוח ההתיישבות של האדם ואת השימושיים שעושה האדם במשאבים הפיזיים הקיימים בסביבה הקרובה.

- א. מה לדעתכם יקרה בעתיד אם האדם ימשיך בתנופת הפיתוח שלו?
ב. מהם הפתרונות האפשריים לדעתכם לשמירת הטבע ?

דף תשובות למורה משימה מס' 2 – שמירת הטבע לתועלת האדם?

צפו בנוף הקרוב הנשקף לעיניכם.

א. ציינו לפחות שלושה שימושים שעושה האדם בטבע שלפניכם :

1. מנצל את האזור בשביל בניית מקום מגורים (קיבוץ).
2. מנצל את האזור בשביל בניית אזור תעשייה.
3. מנצל את האזור להנאה – שחייה בים ומשחק על החוף.

ב. האם שימוש האדם מזיק לטבע או מועיל לו? נמקו.

אם האדם יבנה על כל התשתית הפיזית הקיימת, הוא יפגע במרקם האקולוגי של האזור. פגיעה בתשתית הפיזית תפגע בצומח ובחי. אך אם האדם ינהג בתבונה וישמור על איזון בין שימור לפיתוח, הוא יוכל ליהנות משני העולמות: גם מהפיתוח המלאכותי וגם מהטבע.

משימה מס' 3 – תצפית אל הסביבה הטבעית

צפו בנוף הנשקף לעיניכם.

א. צמחייה: למדנו על בית הגידול של הצמחים שבאזור. כיצד מתמודדים הצמחים עם שינויים שנוצרו בבית הגידול? הדגימו.

דוגמה – הרוותם מצמיח שורשים עמוקים ביותר המגיעים עד למי תהום.

ב. מה אנו לומדים מתופעה זו?
שצמח מסתגל לשינויים בבית הגידול באמצעות מנגנוני הגנה שונים.

ג. בע"ח: בעלי חיים הקיימים באזור מתמודדים עם קשיים שונים. פרטו את הקשיים שהם נאלצים להתמודד ואת דרכי ההתמודדות.
לדוגמה: מחסור במים – בע"ח אוכלים צמחייה בשרנית רוויה בנוזלים (הצבי אוכל עלי חצב) ופועלים בעיקר בשעות הלילה כדי לא לאבד נוזלים.

ד. מה אנחנו יכולים ללמוד מהתמודדות זו?
בע"ח, כמו הצמחים, משתמשים במנגנוני הגנה שונים.

משימה מס' 4 – דילמה: שימור מול פיתוח

במהלך היש"מ, למדנו על דרכי הסתגלות שונות של החי ושל הצומח לתנאים באזור, ומנגד ראינו מקרוב את פיתוח ההתיישבות של האדם ואת השימושיים שעושה האדם במשאבים הפיזיים הקיימים בסביבה הקרובה.
א. מה לדעתכם יקרה בעתיד אם האדם ימשיך בתנופת הפיתוח שלו?

אם האדם ימשיך בפיתוח מואץ בלי להביא בחשבון משתנים נוספים, הוא עלול לפגוע בטבע, ומכאן גם בעצמו.

ב. מהם הפתרונות האפשריים לדעתכם לשמירת הטבע?

האדם צריך לשמור על האיזון הקיים. כל חריגה מהאיזון היא פגיעה ישירה בטבע. לא ניתן לאנוס את הטבע לצרכיו של האדם. המסר העיקרי הוא: "דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך".

בינגו בנחל שורק (12)

כתב : סאם רקיע

משימת מש"צים או חוליה

1. יישוב שהוקם ע"י יוצאי הפלמ"ח, בעיקר אנשי "פל-ים" : פלמחים
2. הם באים לבקר אותנו בדרכם מאוקראינה לאפריקה : קורמורנים
3. נחל שורק הוא נחל : איתן
4. נחל שורק מתחיל בהרי : ירושלים
5. צמח גבוה הגדל באזורים לחים ועל גדות נחלים : קנה מצוי
6. שיח בעל עלים מחטניים ארוכים המצוי בשטחי חולות וגדל גם במדבר : רותם
7. הביאו אותי מארץ רחוקה לייבוש הביצות : איקליפטוס
8. המילה "שורק" מקורה ב : תנ"ך
9. אורכו של נחל שורק בק"מ הוא כ : 70
10. מפעל הבטון בסמוך לפלמחים נקרא בשם : סנקריט
11. בשטחי החולות, אפשר למצוא גם צמחי : מדבר
12. בע"ח בעל רגליים קלות המצוי באזורנו והוא סמלו של דואר ישראל : צבי
13. בע"ח זריז ביותר, החי בבית הגידול החולי : לטאה
14. בתקופת המנדט הבריטי, שימשו מי נחל שורק ל : שתייה
15. עד סוף שנות ה-90 של המאה הקודמת, זרמו בנחל בעיקר : מי ביוב
16. האדם משתמש במשאבים הפיזיים שבסביבתו לצורך : פיתוח
17. עצי האיקליפטוס משמשים את הקורמורנים כ : אתר לינה
18. האדם שיקם את הנחל לצורך : שימור
20. צמח שמאופיין בעלים גדולים, בשרניים וקוצניים : אגבה
21. עץ הגדל כאן והדומה מאוד לעץ האורן נקרא : קזוארינה
22. בקרבת הנחל, גדלים צמחים הזקוקים למקומות : לחים
23. שיח בעל עלים קטנטנים הגדל בשטחי החול נקרא : לענה

24. הלענה מוזכרת פעמים רבות בתנ"ך, למשל: אצל הנביא: ירמיהו

25. החולות הנודדים, מקורם ביבש: אפריקה

26. התשתית (הבסיס) של מרבית הרובד הפיזי ביום השדה הזה הייתה: חולות

27. עיר היין שנצפתה ביש"מ נקראת: ראשל"צ

28. נחל שאינו מזרים מים במרבית ימי השנה נקרא נחל: אכזב

29. לכלוך, ביוב, שפכים ופסולת תעשייתית גורמים ל: זיהום

30. הרובד הביוטי בא לידי ביטוי ביש"מ באמצעות החי וה: צומח

31. בהתלבטות בין שימור לפיתוח, האדם מחויב למצוא: איזון

חוליה 1

פלמחים	איתן	קורמורנים	הרי יהודה
ירמיהו	איקליפטוס	רותם	קנה מצוי
אכזב	מדבר	איזון	70
לחים	אפריקה	חולות	צומח

חוליה 2

צומח	חולות	פלמחים	הרי - יהודה
קורמורנים	70	איזון	אתר לינה
רותם	צבי	לטאה	שימור
פיתוח	קנה מצוי	לחים	אגבה

חוליה 3

אגבה	איקליפטוס	זיהום	אתר לינה
רותם	שיקום	לטאה	מי ביוב
ירמיהו	איזון	לענה	אפריקה
מדבר	קזוארינה	70	אכזב

חוליה 4

אגבה	קורמורנים	ראשל"צ	פלמחים
סנקריט	קזוארינה	איזון	לחים
זיהום	שתייה	רותם	לטאה
תנ"ך	הרי יהודה	צומח	איתן

חוליה 5

רותם	הרי יהודה	זיהום	פלמחים
לטאה	אפריקה	איזון	תנ"ך
סנקריט	פיתוח	אתר לינה	שתייה
חולות	ראשל"צ	לענה	קזוארינה

קיבוץ פלמחים (13)

משימת מש"צים או חוליה

ב-11 באפריל 1949, י"ב בניסן תש"ט, בערב ליל הסדר, הוקמה פלמחים. 85 מייסדיה נמנו עם לוחמי הפלמ"ח. הם היו יוצאי חטיבת "יפתח", חברי גרעין "הצופים ד", מהכשרות הקיבוצים עין-גב ובית-השיטה. בלחימתם, הם עברו את כל אזורי הארץ – מן הגליל למרכז ולנגב.

אליהם הצטרפו עולים חדשים (גח"ל), ניצולי שואה ולוחמים בודדים שלחמו עמם בשורות החטיבה.

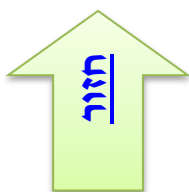
המקום שבחרו המוסדות המיישבים וחברי הגרעין להתיישב בו היה נקודת חוף ליד הים, ליד שפך נחל שורק, כ-12 ק"מ דרומית לתל-אביב, בשטח חשוף – בין נקודה זו לעזה לא היה כל יישוב יהודי. יצירת רצף התיישבות יהודית על קו החוף היה שיקול המוסדות המיישבים בבחירתם בנקודה זו, אך המקום – על חוף הים – היה טבעי לחבורת המייסדים שקיבלה הכשרה ימית בקיבוץ עין-גב, והתאים לכוונתם "לכבוש את הים".

שם היישוב: פלמחים – "פלמ"ח" ו"ים"

("פלמ"ח" – להנצחת פעילות ההכשרה המגויסת של גרעין הצופים ד' בפלמ"ח ולזכר 17 מחבריה שנפלו בשירותם בפלמ"ח בקרבות מלחמת השחרור. "ים" – חזון חברי הגרעין המייסד היה להתפרנס מהים).

מאז שהוקם היישוב, מצאו חברי פלמחים את פרנסתם מקרבתם לים. ססמתם הייתה: "ים הוא גם כן לחם", והם עסקו בדיג חופי בסירה. שנה לאחר הקמת היישוב, הגיעה מהולנד ספינת דיג "פלמחית", ובה הם הפליגו גם רחוקים רחוק מהחוף. בנוסף, פותח ענף מסחרי לכריית זיפזיף וכורכר. החברים עבדו גם בענפי חקלאות: שדות שלחין ובעל, רפת, לולים ופרדס.

הים היה הנוף והנוי של המקום, שהתפתח מאז היה קבוצת צריפים על דיונות חול שספגו את הרוחות הנושאות עמם משבי מלח מן הים. המיקום הגיאוגרפי של פלמחים שימש כר לימוד לנושא אקלום צמחים בחולות והתגברות על צריבות הרוח והמלח. תוצאות הלימוד ניכרות בפיתוח החקלאי בקיבוץ, המשמש דוגמה לקבוצות אנשי מקצוע הבאות להתרשם וללמוד.

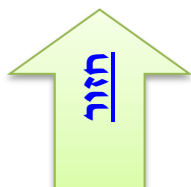
רכס צוק נישא על פני הים – שיר (14)

שיר קטן שמומלץ להקריא מול הים (מתוך אתר ["טיולי"](#))

בדיונות זהובות
בין קפלי אדמה
ידיד החולות
עוצר סחף
ופסיעות של חיפושיות.

בקצה החוליות
רכס כורכר
נפרץ ונשחק
ברוח ים....

המשך השיר באתר [טיולי](#)

מעגל השל"ח - אם קלקלת, אם מי שיתקן אחריך (15)

מהו מעגל השל"ח?

דיון במסר הערכי

המסר הערכי: אחריות על איכות הסביבה, הלאום והחברה נובעת מהיותי מושפע מהם ומשפיע עליהם.

כללי השיחה:

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר
- ד. הקשבה
- ה. תגובה עניינית ולא שיפוטית.

שאלות מנחות:

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?
בתחילת הישי"מ, התבקשתם לצלם בדמיונכם תמונות של מראות, תופעות, מקומות או אירועים המתארים מפגש בין הנוף לאדם (למנחה: אין לציין את השפעת המפגש על הטבע).
בואו וניצור אלבום תמונות משותף.
2. אילו תמונות צילמתם היום – מה רואים בתמונות שלכם?
3. אילו קשרים קיימים בין הרבדים בדוגמות שציננתם? (צינו את הרובד והסבירו את הקשר. לדוגמה: רובד אנושי משפיע על הרובד הפיזי והביזוי – על השטחים הפתוחים, על החולות, על בעלי החיים.)
4. במה באה לידי ביטוי השפעת האדם על הנוף? מהן ההשלכות של השפעה זו?
5. מה אומר לכם המדרש שלהלן: "ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי, בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך" (קהלת רבה ז, יג)?

6. מהי המסקנה מדברי המדרש לגבי האדם ביחס למעשיו ולהשפעתו על העולם?

מיקוד: יש לכוון להעלאת המודעות " לאחריות ולהשפעה של מעשינו על איכות הסביבה הלאום והחברה נובעת מהיותי מושפע מהם ומשפיע עליהם. כלומר: כל מה שאני בוחר לעשות או לא לעשות משפיע לכן יש לי אחריות על מעשי ועל התוצאה שלהם, לכן יש להקדים מחשבה לפני מעשה ובכל מקרה יש להבין שיש כאן עניין של בחירה.

דגשים נוספים למורה

א. הדגש את ערך האחריות של הקבוצה ושל הפרט (בהקשר לפעילות ולהתנהלות ביום השדה).

ב. בנושא האחריות והבחירה, אפשר להדגים מהתנהלות הכיתה והפרטים בה במהלך יום השדה.

לדוגמה: תלמיד הגיע ללא כובע, תלמיד התנדב לקחת את הג'ריקן. יש להדגיש שמעשים אלו נעשו בבחירה – בחרתי להגיע ליום השדה ללא כובע, אם הייתי בוחר אחרת, הייתי דואג לכך מראש, לקחתי את הג'ריקן. אמנם המורה ביקשה ממני, אבל יכולתי לסרב. ושיש להם השפעה (רצוי למנות נקודות מושפעות – מה ההשפעות של העובדה שאין לי כובע, מהן ההשלכות של סירוב למורה ומהן ההשלכות של היענות בחיוב).

חשוב להביא להבנה שכל בחירה שלי – לעשות או לא לעשות – משפיעה, ושלכן עליי לקבל על עצמי אחריות.

אפשר לסיים בהקראת הסיפור "[היער האחרון](#)", מאת עמירם פאל.

טבלת ריכוז נקודות (16) למשימות ופעילות לאורך המסלול

כיתה _____

מס' חוליה	חברי החוליה	שאלות דרך (5 נק')	1	2	3	4	5	הורדת נק'	סה"כ נק'
1									
2									
3									
4									

סיכות קורמורן (17)

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

"דע שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך"

ביבליוגרפיה מומלצת

- בן יוסף, ספי (2001), מדריך ישראל החדש, 9 : מישור החוף הדרומי ופלשת, הוצאת משרד הביטחון וכתר הוצאה לאור.
- שימור חולות מישור החוף – מסמך מדיניות, מכון דש"א – דמותה של א"י.
- שפניר, יוסי ורוזנסון, ישראל (תשס"ג), מקורות על מקומות – מורשת ישראל בשדה, ירושלים : הוצאת החברה להגנת הטבע בשיתוף מנהל חברה ונוער, גף שלי"ח, עמ' 243-250.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- נחל שורק.
- זיהום נחלים.
- חולות מישור החוף בארץ ישראל.
- לוטו קונכיות או צדפים, למי שמעוניין להעשיר את החוויה בחוף הים.
- סבבה שומרים על הסביבה – אתר ממשל הזמין לילדים.
- רותם המדבר
- מחזירים חיים לנחלים - שיר מתוך אתר החברה להגנת הטבע
- איך נוצר זוג המשקפיים הראשון, מאת רות ריכטר (מתוך אתר "טיולי")

תמונות

- נחשו מי עבר כאן – עקבות בע"ח בחולות.
- צבי א"י.
- שנונית החולות.

